

Luonnon ihmeet kuvin ja sanoin

LOUNEMA, RISTO (2001). *Suomen luonnon ihmeitä*. 239 s. Yhtyneet Kuvalehdet, Keuruu.

Suomen luontoa pidetään yleensä melko köyhänä, koska mitään maailmanluokan ihmeitä täältä ei hevin löydy. Jos asiaa pysähtyy miettimään, on maassamme kuitenkin yhtä ja toista sellaista, josta kannattaisi olla ylpeä. Tähän johtopäätökseen on helppo tulla, kun tu-

tustuu Risto Louneman upein värikuvin ja asiallisin selitystekstein varustettuun teokseen Suomen luonnon ihmeistä.

Lounema tunnetaan arvostettuna ja palkittuna kuvajournalistina, joka on pitänyt luontokuvanäyttelyitä sekä Suomessa että ulkomailla. Hänen kuviaan on julkaistu myös kansainvälisissä valokuvateoksissa. Lounema kuvasi luontoa jo koulupoikana, minkä jäl-

keen hänen kuvausretkensä ovat vähitellen pidentyneet ja muuttuneet vaativammiksi. Viime vuosina hän on kartoittanut ja kuvannut asiantuntijoiden kanssa luonnon erikoisuuksia maamme eri puolilla. Tämän työn tuloksena on syntynyt yli 200-sivuinen kuvateos selitysteksteineen.

Suomen luonnon ihmeitä -kirjassa käsitellään suomalaista maisemaa ja luontoa, sen merkitystä ja kummallisuuksia historian valossa. Esillä ovat muun muassa pisimmät joet, korkeimmat vuoret, vanhimmat puut, kummallisimmat kivimuodostumat sekä harvinaiset kasvit ja eläimet. Yleensä luontokirjoissa pääpaino on elävässä luonnossa, mutta Lounema on koonnut kirjaansa mittavan määrän myös elotonta luontoa käsittelevää aineistoa.

Teoksen sisältö on ryhmitelty 22 pääotsikon alle. Liikkeelle lähdetään Suomen kansallismaisemien – suomalaisuuden sielunpeilin – esittelyllä. Tekstissä todetaan, miten uusi aika on luonut uudet kansallismaisemat. Monille perinteisille ja arvossa pidetyille maisemille on käynyt huonosti, osa on jäänyt rajan taakse. Kirjan sivuille on talletettu edustava otos ympäristöministeriön joitakin vuosia sitten nimeämistä 27 kansallismaisemasta. Tekijän mukaan maisemia voisi olla muitakin: esimerkiksi Päijänteen Pulkkilanharjun maisemat vetävät vertoja Saimaan Pihlajaveden ja Puruveden jakavalle Punkaharjulle. Tekijän mukaan maisemaluettelossa on puutteita, sillä laajoille alueille Satakunnasta Keski-Suomeen ja Suomenselältä Kainuuseen ei ole nimetty ainuttakaan kohdetta.

Maisemien jälkeen paneudutaan maankohoamisilmiöön, jota havainnollistetaan muun muassa merestä kohoavilla Björköbyn De Geer -moreeneilla ja Liminganlahden maannousun laajentamalla Temmesjokisuistolla. Maannousun todetaan olevan luontomme ihme ja erikoisuus koko maapallonkin mitassa. Toinen vastaava alue löytyy Hudsoninlahden alueelta Kanadasta. Maannousuun on synynä muinainen mannerjäätikkö, joka sulamisvesineen hioi ja sorvasi kovaa peruskalliota. Kulutuksen jälkinä kirjassa esitellään muun muassa Suomen suurimmat hidenkirnut: Piispa Hemmingin kirnu Rovaniemellä, Jättiläisen Kuhnepytty Askolassa ja muutama vuosi sitten löydetty Pihlajamäen kirnu Helsingissä.

Kallioperään liittyvät erikoisuudet ovat teoksessa vahvasti esillä. Kohteina ovat myös kalliosta irronneet lohkarreit, joista esitellään omalaatuiset kiikku- ja jyllynkivet sekä kooltaan erityisen suuret siirtolohkarreit ja niiden yhteydessä joskus esiintyvät luolat. Lohkarkeittoisuuden tuloksena Suomen suurimmaksi siirtolohkareeksi on julistettu Turun Ruissalon rantavedessä lepäävä Kukkarokivi, joka tarinan mukaan on jättiläisen kukkarostaan viskaama valtaisa järkäle. Suurilla kivillä on aina ollut lumovoimansa. Niitä on pidetty kirkkoina ja pirunpesinä ja niille on kokoonnuttu seurustelemaan, tanssimaan, lyömään korttia tai juopottelemaan.

Kallioon ovat syntyneet myös näyttävimmät rotkolaaksot ja kanjonit. Niistä mahtavin on Paistunturien kainalossa sijaitseva Kevonkanjoni Utsjoella. Tämän suoraviivaisen, yli 40 kilometriä pitkän rotkon reunalla on pudotusta pohjalle useissa kohdissa yli sata metriä. Tätä kallioperän murrukseen syntynyttä kanjonia voi

ihailta rotkoa myötäilevältä 60 kilometriä pitkältä vaelusreitiltä. Rotkojen vastapainoksi kirjassa esitellään myös korkeimmat suurtunturit ja huiput. Niistä ehkä erikoisin on Suomen nuorimmaksi jäännösvuoreksi nimetty 830 metriä korkea Saivaara Porojärven laakson reunalla Enontekiössä.

Pienempiä muodostumia ovat puolestaan raukit, toorit, tafonit ja karstimuodostumat, joita niitäkin löytyy Suomesta. Niistä omalaatuisimpia ovat Puulan Alttarikivi ja Saarnastuoli, jotka ovat järven rantavoimien muotoilemia raukkeja. Varsinainen harvinaisuus on Jätinkahva, rapautumisen tuloksena syntynyt kivinen kaarisilta Ahvenanmaan Saltvikissa. Ainoa laatuun maassamme on myös karstiluoalan yli sadan metrin matkaksi sukeltava maanalainen joki Enontekiön Toskaljärven rannalla. Tutumpia ovat sen sijaan harju- ja dyynimuodostumat, joita niitäkin kirjassa esitellään näyttävinkin kuvin.

Vesikin kuuluu Suomen luonnon peruselementteihin. Louneman kirjassa esitellään näyttäviä esimerkkejä lähteistä, joita on maassamme kymmeniä tuhansia. Niistä ylivoimaisesti suurin ja antoisin on Utsjoen Karigasniemen lähellä sijaitseva Sulaojanlähde, joka purkaa kirkasta pohjavettä 32 000 kuutiometriä vuorokaudessa ja jonka laskupuro säilyy sulana kireilläkin pakkasilla. Löytyypä joukosta paineenalaisiakin lähteitä, joista vesi voi suihkuta parhaimmillaan jopa kolmen metrin korkeuteen. Myös näyttävimmät kónkääät ja putoukset esitellään. Suomen korkein perättäisten putousten ketju lieenee Enontekiön Ison-Mallan rinteeltä kohti Kilpisjärveä ryöpyävä Kihntsekordi. Korkeimmaksi yhtenäiseksi putoukseksi on puolestaan nimetty Enontekiön Pihtsokordi, Kapustarintaputous, joka esikuvansa Niagaran tavoin on syövyttänyt alapuolelleen pitkän kanjonin kalliioon. Näyttävät kuvat havainnollistavat myös maamme muuta järvi- ja jokiluontoa.

Edelleen kirjassa esitellään aarniometsien elämää kuhisevat aarreatit. Listattu ja kuvattu on myös Suomen suurimmat puut. Niistä korkeimmaksi on nimetty tasan 45 metriä korkea euroopanalhtikuusi Punkaharjulla. Koska puu on varsin nuori, se kasvaa vielä melko nopeasti. Ennätys onkin tätä kirjoitettaessa kohentunut luultavasti ainakin kolmisenkymmentä senttiä. Paksuimman puun titteliä pitää hallussaan Nokian Pitkäniemen sairaalan pihalla kasvava poppeli, jonka ympärysmitaksi on saatu maanrajassa 837 senttiä. Vanhimpia puita ovat taas Lapin katajat, joista varttuneimmille on saatu ikää liki 1 100 vuotta. Esimerkkejä annetaan myös puihin liittyvistä oikuista, kuten jättiläispahkoista ja pallolatvoista.

Teoksen loppupuolella käsitellään muun muassa ruskaa, kämmeikkäkasveja, soita, muuttolintuja sekä taivaankannen ilmiöitä. Yhteen lukuun on lisäksi kirjattu ennätyskiä ja erikoisuuksia. Lukija saa tietää, mistä ovat löytyneet Suomen vanhimmat kivet, vanhimmat elämän merkit, ylin ranta, julmin pakkaneen tai kovin tuuli ja korkein aalto. Loppuun on koottu vielä näyttävä kuva-sarja kansallisaarteistamme – kansallis- ja luonnonpuistoista.

Monet kirjassa esiteltävistä kohteista ovat entuudestaan tuttuja, mutta paljon on esillä myös uutta, vain harvojen tiedossa olevaa. Kirjan komeaa kuvasataa selatessa havahtuu huomaamaan, ettei maamme luonto niin

köyhä ja yksitoikkoinen olekaan. Paljon on nähtävää, jos vain osaa katsoa ja löytää paikalle. Louneman teos auttaa pääsemään näiden luontomme erikoisuuksien jäljille. Siinä auttavat myös kohteiden paikkatiedot, jotka kuitenkin useimmiten kaipaavat vielä tarkennusta paikan päällä. Runsas ja loistokas kuvitus yhdessä asiapi-

toisen taustatekstin kanssa syventävät epäilemättä vaativankin lukijan kotimaan luonnon tuntemusta.

MATTI TIKKANEN

*Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*